

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА – РЕАЛЬНА ЦІННІСТЬ ДЕРЖАВИ

Малигіна В.Д., к.е.н., доцент, докторант, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Туган-Барановського ¹

Постановка проблеми. Вивчення сучасної продовольчої проблеми вимагає цілісного розуміння питань продовольчої безпеки й повноцінного харчування. Продовольча безпека країни забезпечується сукупністю економічних, екологічних і соціальних умов, пов'язаних як з розвитком сільського господарства і усього продовольчого сектору, так і з загальним станом національної й світової економіки.

Продовольче забезпечення є основним для економіки всіх держав. Останнім часом проблема продовольства загострилася настільки, що мова вже йде про продовольчу кризу й продовольчу безпеку. Дані поняття все частіше зустрічаються в економічній літературі, однак питання функціональної спрямованості продовольчої проблеми приділено обмаль уваги.

Мета роботи. Важливою науковою проблемою є розуміння складності означеного відходу до продовольчої безпеки і в практичній її реалізації рівнозначне врахування показників економічної, соціальної й екологічної складових, що визначають якість життя населення. У даній роботі наведено функціональний аспект продовольчої безпеки.

Результати дослідження. Продовольча безпека як одна зі складових економічної безпеки, гарантує добробут населення, а також динамічність розвитку суспільства, що пов'язано з усіма напрямками як внутрішньої, так і зовнішньої діяльності нашої держави [2]. Існують різні підходи до визначення економічної категорії "продовольчої безпеки".

За визначенням В. Балабанова, продовольча безпека є частиною концепції національної економічної безпеки, суть якої полягає в забезпеченні рівня і якості економічного зростання, що дозволяють максимально задовольняти існуючі потреби людей і суспільства і мати достатні державні резерви, активні торговельний і платіжний баланси [3].

Найважливішою якісною характеристика будь-якої економічної системи є економічна безпека, яка включена в систему національної безпеки, і визначає її здатність підтримувати нормальні умови життєдіяльності населення, забезпечувати ресурсами розвиток народного господарства, а також послідовно реалізовувати національно-державні інтереси. Економічна безпека - це такий стан економіки, при якому забезпечуються: стійке економічне зростання, достатню задоволення суспільних потреб, ефективне управління, захист економічних інтересів на національному та міжнародному рівнях [2]. З аналізу вітчизняного і закордонного досвіду виходить, що основою забезпечення продовольчої безпеки є: економічна незалежність; стабільність і стійкість національної економіки; здатність до саморозвитку і прогресу. Не можна не погодитися з таким визначенням категорії "економічної безпеки" як "сукупність умов та факторів, що забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість, здатність до постійного оновлення та самовдосконалення" [2] та її розподілом на зовнішню і внутрішню. Внутрішня складова економічної безпеки є підґрунтям стабільності економіки, суспільства і державних інститутів і забезпечує країну зсередини до стихійних і навмисних загроз внаслідок економічних, і інших процесів. Джерело спонтанних і навмисних загроз, дій або намірів іноземних держав, економічних або політичних суб'єктів проти країни являє собою зовнішня складова економічної безпеки.

До основної складової внутрішньої економічної безпеки відносять продовольчу безпеку, критерії якої суттєво розширені і продовжують уточнюватися у зв'язку в світогосподарськими процесами, що відбуваються. Однак, останнім часом переважна частина населення не відчуває суттєвих позитивних змін щодо якості свого життя та стану навколишнього природного середовища (рис.1). Дедалі існує нагальна потреба у всебічній оцінці впливу економічної, соціальної та екологічної складових на якість життя населення з огляду на пріоритетність реалізації для України в контексті концепції "Якість життя" та національних програм "Україні – безпечне харчування", "Здоров'я нації".

К р и т е р і ї

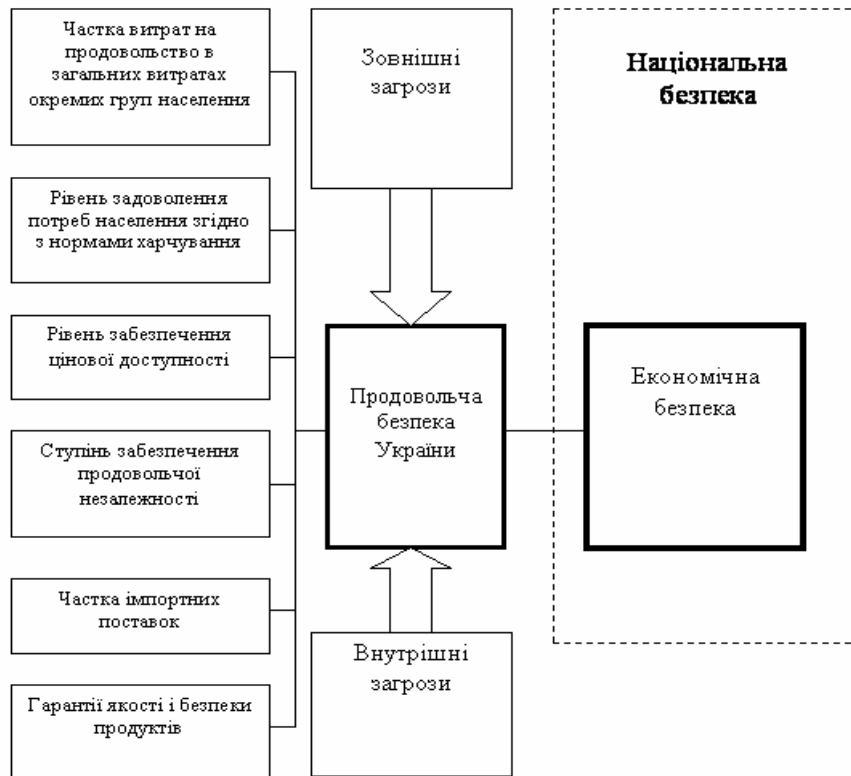

Рисунок 1 – Продовольча безпека як складова економічної безпеки держави

Пріоритетність економічних цілей перед соціальними та екологічними обумовили суттєву деформацію реальних цінностей суспільства, яка спостерігається дотепер. Якщо на початковому етапі дослідження проблеми за критерії вибиралися середньодушові доходи

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РАЗВИТТЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

населення, загальний обсяг річного споживання продовольчого зерна, частка імпорту в продовольчих ресурсах (яка фактично характеризує продовольчу самозабезпеченість країни, а не рівень харчування населення), то тепер автор дійшов висновку, що система критеріїв продовольчої безпеки потребує суттєвого вдосконалення і вимагає включення таких важливих характеристик, як екологізація виробництва і споживання, індекс розвитку людського потенціалу, "якість життя", тощо. Важливою науковою проблемою є розуміння складності означеного відходу до продовольчої безпеки і в практичній її реалізації рівнозначне врахування показників економічної, соціальної й екологічної складових, що визначають якість життя населення.

Слід зазначити, що в економічній літературі продовольча безпека вважається відносно новою економічною категорією. Англійський термін (food security) оригінальний у тому, що має двоякий зміст і може трактуватися і як продовольча безпека, і як продовольча забезпеченість [4].

Під продовольчою безпекою розуміється такий стан економіки, при якому гарантується забезпечення доступності продовольства для всіх жителів у будь-який час у кількості, необхідній для активного здорового життя.

Фізична доступність до їжі не означає фактичної доступності. Право на харчування має узгоджуватися із правом на ресурси, що забезпечують його одержання. До голодуючих відносяться люди, що споживають менш 1520 ккал на день, - порог для фізичного виживання людини. Базова потреба для існування і легкої фізичної праці становить 2150 ккал на добу [1].

Продовольча безпека може розглядатися в регіональному і національному аспектах, в рамках окремої країни, а інтеграційні та глобалізаційні процеси означили її глобальний характер. Тут доречно нагадати про безліч документів різного рівня, у яких наголошується на безперечну пріоритетність, незгасаючу актуальність і безумовну значущість проблеми продовольчої безпеки.

Право на повноцінне харчування і на захист від голоду склало невід'ємну частину Міжнародної декларації про права людини від 1948 р. і Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права від 1966. Це право також закріплено і в Конвенції про права дитини від 1989 р. і інших міжнародних правових актах [5].

Так, наприклад, у Загальній декларації прав людини, прийнятій ООН у 1948 р., стаття 25 говорить: "Кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який необхідний для підтримки здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї та право на забезпечення на випадок безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування з незалежних від неї обставин" [6]. У Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права від 1966 не тільки вказується на фундаментальне право людини на свободу від голоду, а й ставиться за обов'язок держави забезпечення реалізації на практиці цього права. Зокрема, у статті 11 говориться [8]: "Держави-учасниці цього Пакту визнають право кожного на повноцінний рівень життя для нього і його сім'ї, включаючи повноцінне харчування, одяг і житло, і право на постійне поліпшення життєвих умов.

Держави-учасниці цього Пакту, визнаючи фундаментальне право кожного на свободу від голоду, повинні вживати самостійно або за допомогою міжнародного співробітництва заходи, включаючи соціальні програми, які потрібні для того, щоб: а) поліпшити способи виробництва, зберігання і розподілу продовольства за допомогою розвитку і реформування аграрних систем таким чином, щоб домогтися найбільш ефективного розвитку і використання природних ресурсів; б) з урахуванням проблем країн-імпортерів/експортерів продовольства, забезпечити справедливий розподіл світових продовольчих запасів відповідно до потреб".

У найважливішому міжнародному документі універсального характеру - Загальній декларації про ліквідацію голоду та недоїдання, який прийнято Генеральною асамблеєю ООН 16 листопада 1974 наголошується: "Кожен чоловік, жінка і дитина мають невід'ємним правом бути вільним від голоду і недоїдання для повного розвитку і збереження своїх фізичних і розумових здібностей ..." [7].

На Всесвітній зустрічі на вищому рівні з проблем голоду, що відбулася у Римі 17 листопада 1996, глави держав підписали Римську декларацію про Всесвітню продовольчу безпеку і план дій всесвітньої зустрічі на вищому рівні з проблем продовольства. У ній, зокрема, сказано: "Ми підтверджуємо нашу політичну волю і наше спільне національне зобов'язання по досягненню продовольчої безпеки для всіх і продовження зусиль з викоринення голоду у всіх країнах, маючи намір не пізніше, ніж до 2015 року вдвічі знизити число тих, хто недоїдає в порівнянні з нинішньому рівнем. Ми вважаємо неприпустимим, що більше 800 млн. людей по всьому світу, особливо в країнах, що розвиваються, не отримують достатньо продуктів харчування для задоволення своїх основних продовольчих потреб ..." [8]

Закон України "Про основи національної безпеки України" [11] серед визначальних сфер забезпечення національної безпеки не виділяє продовольчу безпеку в окрему сферу. Фахівці вважають, що продовольча безпека є складовою економічної безпеки. Визначений у даному законі загальний перелік загроз національній безпеці України у визначальних сферах життєдіяльності не містить загроз продовольчій безпеці, що не дає змоги об'єктивно дослідити процес забезпечення продовольчої безпеки, оскільки дослідники ці загрози виділяють на свій розсуд.

Аналіз [2, 4, 6, 8, 11] свідчить, що більшість досліджень з оцінки якості життя і продовольчої безпеки пов'язується переважно з економічними та соціальними факторами і показниками, при цьому екологічним аспектам й досі відводиться другорядна роль, хоча суспільство вже усвідомлює, що проблема екологічної безпеки продуктів харчування для здоров'я населення, а також питання їх якості не просто набувають особливої актуальності в останні, а стають квінтесенцією екологічної проблеми, її суттю, своєрідним ядром сучасного цивілізованого суспільства. Підтвердженням такої думки може бути те, що уряди більшості розвинених країн і країн, що розвиваються, активно підтримують ековиробництво, бо воно сприяє зміцненню внутрішнього ринку, збільшенню експорту і допомагає вирішити комплекс економічних та екологічних проблем.

Сьогодні 32 країни світу мають повністю затверджені стандарти на екологічно чисту продукцію, 9 країн займаються впровадженням стандартизації, 15 країн - розробкою таких стандартів. Більшість ринків екологічної продукції Європейського Союзу або США, сформувалися внаслідок встановлення і під безпосереднім впливом Директив, які визначають необхідні вимоги до продукції, методів її виробництва і дозволяють маркувати її як «екологічна» («органічна»), «біологічна», «біоорганічна», «біодинамічна», «біо», «еко»).

Найбільш повно аналіз проблем у сфері забезпечення продовольчої безпеки зроблено в ході засідання РНБО України 9 грудня 2005 р. і розгляді питання "Про стан агропромислового комплексу та заходи щодо забезпечення продовольчої безпеки України", де визначено основні напрями державної політики у цій сфері [12], які зведено до такого:

- забезпечення належної якості й безпеки продовольчої продукції, що реалізується на внутрішньому ринку, та її цінової доступності для населення України;
- стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції рослинного і тваринного походження відповідно до потреб населення шляхом підвищення рівня забезпеченості аграрно-промислового комплексу матеріально-технічними ресурсами;
- подальше реформування аграрної сфери економіки, утвердження ринкових засад функціонування агропромислового комплексу;
- забезпечення раціонального використання та належної охорони земель сільськогосподарського призначення;
- розвиток інфраструктури аграрного ринку, зокрема біржової торгівлі продовольчими ресурсами, із залученням до участі в такій торгівлі сільськогосподарських підприємств, фермерських та особистих селянських господарств, врегулювання діяльності оптових продовольчих ринків;
- підвищення мотивації до продуктивної праці в аграрному секторі економіки, забезпечення розвитку інфраструктури сільських територій та соціальної сфери села;
- удосконалення державної підтримки агропродовольчого сектору економіки країни, забезпечення її спрямування на зростання продуктивності, підвищення конкурентоспроможності та технологічного рівня агропродовольчого виробництва;
- стимулювання залучення інвестицій в агропромисловий комплекс;
- забезпечення формування в повному обсязі та ефективності використання державного резерву продовольства.

У стратегії економічного і соціального розвитку України (2004-2015 р.) "Шляхом європейської інтеграції" [13] розвитку агропродовольчого сектору присвячено розділ 7, але під кутом забезпечення економічної безпеки. Продовольча безпека окремо не виділена, не показана її роль та місце, не визначено її вплив на забезпечення національної безпеки в цілому.

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РАЗВИТТЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

У наш час серед більшості зарубіжних експертів, що займаються проблемами національної продовольчої безпеки, переважає точка зору, що конкретна держава повинна прагнути забезпечити рівень споживання продовольства в країні на 70 - 75 % за рахунок виробництва основних життєво важливих продуктів харчування на базі власного національного агропродовольчого комплексу. [2, 3, 10]

З огляду на складність сучасних й очікуваних тенденцій у формуванні світових ресурсів, продовольча й сировинна безпека держав у перспективі, забезпечуватиметься за рахунок власного виробництва. Це запобігає залежності від кон'юнктури світового ринку (по-перше) і забезпечує більш повне використання наявного потенціалу агропродовольчого виробництва. Разом з тим самозабезпечення сировиною й продовольством не виключає можливості як імпорту, так й експорту цих ресурсів, що дозволяють повною мірою використати досягнення міжнародного розподілу праці.

Складність продовольчої ситуації в Україні та її можливий залежності від закупівель продуктів за рубежом ставлять невідкладне завдання розробки комплексу заходів, що забезпечують продовольчу безпеку по певному переліку продуктів. Найважливіші напрямки її досягнення наступні:

- стимулювання стабільного розвитку агропромислового виробництва до рівня, достатнього для формування в повному обсязі державних і регіональних продовольчих фондів основних видів продуктів харчування, сировини, а також експортної орієнтації агропродовольчого комплексу країни;
- сприяння підвищенню купівельної спроможності відносно продуктів харчування до рівня споживання 3500 ккал/день при скороченні витрат на продовольство в сімейному бюджеті;
- створення резерву валютних ресурсів, які необхідні для імпорту відсутнього продовольства й сировини за рахунок розширення експорту продукції сільськогосподарства й удосконалення його структури.

Слід зазначити, що в Україні має бути вирішуватися ця проблема виходячи із власних можливостей шляхом стабільного розвитку агропромислового виробництва. Альтернативи цьому напрямку немає. Поряд із забезпеченням продовольчої незалежності держави потенціал аграрної сфери дозволяє порушувати питання про її експортну орієнтацію. Досягнення стратегічної мети розвитку аграрного сектору економіки вимагає проведення цілеспрямованої політики з урахуванням політичних, економічних й екологічних особливостей. Політичні особливості укладаються в тім, що Україна ще проходить період міжнародного визнання й входження у світове співтовариство. Економічні умови досягнення продовольчої безпеки на сучасному етапі також не зовсім сприятливі. Розрив багаторічних інтеграційних зв'язків, втрата традиційних джерел матеріально-технічних ресурсів, нестабільність фінансово-грошової системи, обмеженість у ринках збуту призвели до кризового стану національного господарства, спаду виробництва на фоні світової економічної кризи.

Переорієнтація держави з міжреспубліканського розподілу праці на міжнародне вимагає додаткового вкладення коштів. Обмеженість власних джерел фінансування не дозволяє належною мірою інвестувати розвиток продовольчого комплексу, а дестабілізація економіки робить її непривабливою для іноземних інвесторів, особливо в галузі агропродовольчого виробництва.

Несприятлива екологічна ситуація після Чорнобильської катастрофи сильно ускладнила проблеми життєзабезпечення для всієї України, а як відомо, продовольче забезпечення незалежно від будь-яких факторів має бути надійним і якісним - така умова збереження здоров'я людей і нації загалом.

Для досягнення надійності продовольчої безпеки частка власного виробництва в продовольчих ресурсах повинна становити 80-85 % (нижня границя безпеки - 60 %). Взаємини ринку продовольства країни зі світовим ринком необхідно будувати з урахуванням двох факторів: світовий ринок - це ринок товарів, які вироблено у кращих умовах або, які мають високий рівень експортної орієнтації й підтримки. Тому світові ціни завжди будуть нижче собівартості виробництва в гірших умовах; умови для сільськогосподарського виробництва в Україні вважаються сприятливими, але відрізняються нестабільністю, яка зростає з інтенсифікацією виробництва, а також у результаті процесів, які пов'язані із глобальним потеплінням клімату.

Існуючий баланс продовольчих ресурсів, достатніх для продовольчої безпеки й оптимального експорту, в енергетичних одиницях по напрямках їхнього формування й витрати повинен виражатися в таких межах: • власне виробництво на продовольчі цілі - 80-85 %; • імпорт - 15-20 %; • експорт - 15-20 % .

Продовольчі й сировинні ресурси України, достатні для самозабезпечення країни з урахуванням споживання продуктів харчування згідно медичних норм і збереження експортного потенціалу аграрної сфери, вимагають значного нарощування обсягів, проведення суттєвих структурних перетворень. Ще дуже важливо для підвищення життєвого рівня населення. Однак реалізація цих завдань у найближчі роки малоімовірна. Тому загальна збалансованість внутрішнього ринку продовольства, що відповідає нормативному споживанню при високому рівні безпеки, повинна бути прийнята як стратегія на віддалену перспективу.

З огляду на кризовий стан економіки, а також низький рівень доходів населення, моніторинг (межі) продовольчої безпеки має проводитися по сформованих середніх і мінімальних рівнях. Як мінімальний рівень харчування населення по кількості й асортиментам продовольства, вмісту в ньому поживних речовин в оцінці по енергетичній достатності може бути використаний набір, який прийнято при розрахунку споживчого кошика.

Слід зазначити, що продовольча безпека визначається рівнем ефективності всієї економіки країни. Але оскільки продовольчі ресурси формуються в процесі агропродовольчого виробництва, то агропромислова система загалом, у тім ступені, наскільки вона забезпечує населення продовольством, виступає гарантом соціально-економічної стабільності суспільства, політичної й економічної незалежності держави. Ця закономірність має відношення рівною мірою до будь-якої країни світу.

Діяльність, пов'язану із продовольчою безпекою, на глобальному рівні вирішують 35 міжнародних установ, які проводять роботу зі сприяння стабільному економічному розвитку держав, розробляючи довгострокові програми виробництва, імпорту, продовольчої допомоги й забезпечення доступності до продовольства всього населення, створення запасів продовольства. Основними провідними організаціями в цій сфері діяльності є спеціалізовані установи ООН - FAO, Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку. Безпосередньо питаннями продовольчої безпеки займаються Всесвітня продовольча рада (ВПС), підзвітний Генеральний Асамблеї ООН, також Світова продовольча програма - спільний орган ООН й FAO, призначений для продовольчої допомоги.

FAO проводить активну роботу з вирішення продовольчої проблеми у світі. Разом з тим кардинальних змін як у цей час, так й у перспективі очікувати неправомірно. У цей час FAO здійснює діяльність у 2 напрямках: - продовольча безпека й безпека харчування; - стійкий розвиток сільськогосподарства, включаючи розвиток села.

Викладене не означає, що у світового співтовариства не існує проблем. Вони є, і їх можна звести до такого: • високі темпи приросту населення; • зниження рівня сільськогосподарського виробництва в країнах колишнього СРСР; • скорочення допомоги розвинених країн; • зростання чисельності голодуючих (800 млн осіб.); • виснаження природних ресурсів; • тривале існування на світовому ринку безпідставно низьких цін на сільськогосподарську продукцію.

Продовольча безпека в дослідженнях економістів оцінюється різними показниками. FAO використовує сім індикаторів оцінки продовольчої безпеки.

1. Відношення світових запасів зерна до світового споживання, що дозволяє визначити рівень продовольчої безпеки й гарантії на випадок надзвичайних обставин (норматив - 17 %, тобто запаси зерна повинні відповідати 60 добам споживання).
2. Відношення пропозиції експортерів зерна (Аргентини, Австралії, Канади, ЄС, США) до потреби.
3. Перехідні запаси зерна загальні й по видах (на продовольство й кормові цілі) у країнах-експортерах у відсотках до внутрішнього споживання.
4. Тенденції виробництва зерна в Індії, Китаї й СНД (щорічний приріст у відсотках за останнє 10-річчя й до попереднього року).
5. Зміни у виробництві зерна в країнах, що розвиваються, - імпортерах зерна.
6. Тенденції у виробництві зерна в країнах-імпортерах, що розвиваються, за винятком Індії й Китаю.

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

7. Середньорічні експортні ціни по видах зерна. США першими у світі усвідомили стратегічне значення продовольчої проблеми й першими використали свої переваги як ведучого у світі експортера сільськогосподарської продукції (особливо зерна) і найбільшого постачальника продовольчої допомоги, здійснюючи політичний вплив на інші держави. У цей час більше 100 країн світу залежать від імпорту зерна.

Кожна держава вживає заходів для забезпечення продовольчої безпеки. Заходи ці залежать від ряду умов, у тому числі й від рівня економічного розвитку. Особливо складно вирішується продовольча проблема в країнах з низьким доходом. Відомий дослідник цієї проблеми П. Линдерт вважає, що вирішення проблеми залежить від причини голоду, що очікується. Він пропонує враховувати кілька варіантів: • тимчасовий поганий урожай; • тривалі погані врожаї, які викликані несприятливими явищами природи - посухою, морозами, тощо; • тимчасове захоплення або блокада ворожою країною; • тривала блокада ворожою країною.

У перших двох варіантах передбачається, що національний аграрний сектор не в змозі виробувати власне продовольство. Прямий вигравш від захисту національних виробників продовольства буде невеликий, оскільки немає гарантій того, що значна частина надмірно зроблених у врожайні роки продуктів буде складована на випадок надзвичайних обставин, а не піде в споживання. Без таких запасів країна нічого не виграє від захисту національних виробників в умовах загибелі врожаю через форс-мажорні обставини.

Оптимальний варіант вирішення продовольчої проблеми - це погоджені дії суб'єктів всіх рівнів, хоча частина їх може також вирішувати конкретні завдання. Наприклад, скорочення числа що недоїдають і викоринювання голоду залежить від діяльності суб'єктів всіх семи рівнів, а досягнення максимального самозабезпечення й нормативного споживання продуктів харчування визначають співтовариства 4-7 рівнів.

При розгляді продовольчої проблеми у площині національної продовольчої безпеки її слід вивчати як складову поняття економічної безпеки й національної загальносистемної безпеки.

Часто при характеристиці ринку продовольчих товарів проблему продовольчої безпеки за кількістю продовольства і його доступністю ототожнюють із проблемою якості, зводячи проблему продовольчої безпеки до безпеки продуктів харчування для здоров'я, тобто до забезпечення і контролю якості харчової продукції, її стандартизації та сертифікації. Категорія якості й нешкідливості продуктів визначається за рубежом як food safety. До речі, не можна видавати один з підрозділів складної і комплексної проблеми за всю цю проблему в цілому.

Для забезпечення продовольчої безпеки (рис. 2) необхідне формулювання, планування і здійснення продовольчої політики, що спирається на наступні принципи: 1) наявність, 2) адекватність 3) стабільність, 4) ефективність використання, 5) доступність продовольчого постачання. Виходячи із запропонованих принципів можна запропонувати модель продовольчої безпеки країни.

Визначені на рисунку складові продовольчої безпеки доцільно згрупувати таким чином:

1. Наявність продовольства (продукти харчування повинні бути в наявності в результаті місцевого виробництва, використання запасів або імпорту).
2. Адекватність харчування (загальний обсяг постачання повинний потенційно покривати загальний обсяг споживання в кількісному (енергонасиченість) і якісному (наявність всіх істотних споживних речовин) вимірі. Продукти харчування повинні бути безпечними для здоров'я (вільними від токсичних факторів і забруднень), мати відповідну харчову якість і сприяти максимальній якості життя [1а 86, с.48-49].
3. Доступність. Продукти харчування повинні бути доступні як у відношенні їх фізичної наявності, так і відносно купівельної спроможності.
4. Ефективність використання (продукти харчування повинні відповідним чином перероблятися, зберігатися, споживатися, утилізуватися).
5. Стабільність продовольчого постачання та доступності продовольства передбачає справедливий розподіл доходів, державне регулювання, стабільність навколишнього середовища. Люди мають щоденні потреби, які не повинні страждати від змін).

Рисунок 2 – Запропонована модель продовольчої безпеки держави

Для оцінки стану й меж продовольчої безпеки на державному й внутрішньодержавному рівнях більше прийнятні методичні підходи, основу яких становить принцип достатнього й збалансованого харчування, що враховує фізіологічні норми харчування населення вік, професію, місце проживання й національні особливості. Показники або індикатори, що включають різний спектр характеристик, становлять модель національної продовольчої безпеки (див. рис. 2).

Підсумовуючи сказане слід зазначити, що зараз продовольчою проблемою займаються багатько міждержавних офіційних і громадських організацій і закладів у всьому світі. Однак дотепер не знайдені реальні засоби рішення глобальної продовольчої проблеми, що тільки доказує її складність і багатоаспектність і необхідність її подальшого вивчення.

Розповсюдженням визначенням продовольчої безпеки у світі є таке: *продовольча безпека - це стан економіки, при якому всім жителям гарантується доступність продовольства в будь-який час у кількості, необхідній для активного здорового життя.*

Ряд дослідників продовольчого ринку країн, що розвиваються, вважають, що продовольча безпека - *це гарантована доступність до підтримки здорового й активного життя.* Тобто мова йде про купівельну спроможність населення.

Учені економісти-аграрники сформулювали поняття продовольчої безпеки як *"гарантоване, надійне й достатнє постачання населення основними продуктами харчування, відсутність небезпеки голоду й недоїдання"*.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

Пізніше з'явилося більш широке визначення цього поняття, де продовольча безпека розглядається як *забезпечена відповідними ресурсами, потенціалом і гарантіями спроможність держави задовольняти потреби населення в харчуванні в основному за рахунок внутрішнього виробництва на рівні не нижче медичних норм.*

Не зважаючи на наявність різноманітних думок з приводу визначення поняття продовольчої безпеки, принципово суть їх зводиться до стабільного забезпечення населення продуктами харчування.

Відповідно до існуючих поглядів надійність продовольчої безпеки досягається як за рахунок достатнього самозабезпечення продуктами харчування, так і наявністю коштів для імпорту продовольства в потрібних обсягах.

Продовольче постачання повинне бути малоуразливим навіть у випадку зростання цін, нестачі валюти, ембарго на поставки продовольства ззовні. З огляду на різні точки зору на сутність продовольчої безпеки, можна дати наступне її визначення.

Висновки. Підсумовуючи сказане, слід наголосити, що під продовольчою безпекою держави варто розуміти такий стан економіки, при якому, незалежно від кон'юнктури світових ринків, гарантується стабільне забезпечення населення продовольством у кількості, що відповідає науково обґрунтованим параметрам (пропозиція), з одного боку, і створюються умови для підтримки споживання на рівні медичних норм (попит) - з іншої сторони.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Бурдуков П.Т., Саєталиев Р.З. Россия в системе глобальной продовольственной безопасности. М.: Экономика, 1999 – 128 с.
2. Балабанов В.С., Борисенко Е.Н. Продовольственная безопасность: (международные и внутренние аспекты). – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2002. – 544 с.
3. Программа действий “Повестка дня на XXI век” / Пер. с англ.: ВГО “Украина”. Повестка дня на XXI век”. – К.: Интелсфера, 2000. – 306 с.
4. Корбут А.В. Продовольственная безопасность населения России: состояние, тенденции, проблемы // Аналит. вестник. – 2002. – № 26(182). – С.4-16.
5. Всеобщая декларация прав человека. Принята и провозглашена в резолюции 217 А (III) Генеральной Ассамблеи от 10 декабря 1948 года http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015
6. Всеобщая декларация о ликвидации голода и недоедания* 16 ноября 1974 г., http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_115
7. Басинская М.М. Сущность и индикаторы продовольственной безопасности. http://www.confcontact.com/2008oktInet_tezi/basinska.htm
8. Лукинов І.І., Саблук П.Т. “Про стратегію трансформування АПК та забезпечення продовольчої безпеки України” // Економіка України, 2000, № 9, с. 62-81
9. Хорунжий М.Й. “Продовольча безпека: соціально-економічна суть, стан і показники”// Економіка АПК, 2003, №6, с. 146-152
10. Закон України про основи національної безпеки України // Відом. Верховної Ради України. - 2003. - № 39. - Ст. 351
11. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 9 грудня 2005 року “Про стан агропромислового комплексу та заходи щодо забезпечення продовольчої безпеки України”: Указ Президента України від 28 груд. 2005 р. № 1867/2005 // <http://www.rada.gov.ua>
12. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) “Шляхом європейської інтеграції”/ Авт. кол. А.С.Гальчинський, В.М.Гесць і ін.; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон.прогнозування НАН України; М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. - К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. - 416 с.
13. Руликівський В.П. Роль та місце продовольчої безпеки в системі забезпечення національної безпеки України.
14. Регламент Европейского Парламента та Ради №1830/2003 від 31 липня 2007 р. щодо відстежування та маркування генетично модифікованих організмів і відстежування продуктів харчування та корму, виготовлених із генетично модифікованих організмів та внесення змін до Директиви 2001/18/СС (Official Journal L 268, 18.10.2003 р. 24-28)

РЕЗЮМЕ

В основі висловленого наукового підходу до розуміння сутності продовольчої безпеки, мети її досягнення й забезпечення є гарантоване й стійке забезпечення сировиною й продовольством, яке б не піддавалося впливу зовнішніх і внутрішніх факторів.

РЕЗЮМЕ

В основе высказанного научного подхода к пониманию сущности продовольственной безопасности, цели её достижения лежит гарантированное обеспечение сырьём и продовольствием, которое не зависило бы от внешних и внутренних факторов.

SUMMARY

In basis of the outspoken scientific hike to understanding of essence of food safety, the assured providing lies the purpose of its achievement raw material and food which not depended from external and internal factors.

НАДНАЦІОНАЛЬНИЙ РІВЕНЬ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Мітін М.М., здобувач кафедри міжнародної економіки ДонНУ

Посилення регіоналізації світового господарства сприяє розвитку міжнародної торговельно-економічної співпраці, в першу чергу – міжнародній торгівлі. Однак, правила, що регламентують розвиток і діяльність регіональних торговельних угод з боку СОТ, мають недостатню ефективність. Саме тому, головним завданням останнього раунду багатосторонніх торговельних переговорів в рамках СОТ (Дохійського раунду) є обговорення і прийняття механізмів торговельної взаємодії на багатосторонньому та регіональному рівнях, основні положення якого закладено в «Компендіумі положень, що регламентують регіональні торговельні угоди» [11].

Кількість регіональних торговельних угод, нотифікованих ГАТТ/СОТ, значно збільшилась. При цьому, угоди, що укладались протягом останніх 20 років, були переважно двосторонні. Природно, що значна частина зазначених угод охоплювала найнижчий рівень розвитку інтеграційної взаємодії (створення зон вільної торгівлі), ніж створення митних союзів або спільного ринку. Кількість угод між розвинутими країнами й країнами, що розвиваються, значно збільшилась (з 14% у 1995 році до 27% у 2007 році) [18,с.55].

Розвиток регіональної економічної інтеграції набув значної активізації в сучасних умовах, що, в свою чергу, стало одним з факторів, що визначають характер торговельно-економічної співпраці в світі. Дослідженню особливостей розвитку регіональної інтеграції в світовому господарстві приділено значну увагу як вітчизняних, так і іноземних вчених–економістів [1-10,12-14,16-18].

Мета роботи визначення особливостей та оцінка діяльності світових наднаціональних інститутів, що регулюють процеси розвитку регіональної інтеграції.

Повільне просування багатосторонніх торговельних переговорів під егідою Світової організації торгівлі суттєво вплинуло на поширення практики укладання регіональних (або двосторонніх) договорів стосовно формування зон вільної торгівлі або прийняття преференційних торговельних угод, багато з яких підписано, з одного боку, розвинутими країнами, а з іншого, тій, що тільки розвивається. В таких угодах оговорюється механізм розширення доступу до ринків, який сприяє розвитку відкритості ринків всіх сторін, впливає на